

Helen Petersson

Gungvala by.

Del II

I jordrevningsprotokollet från 1671 fanns det 6 gårdar i Gungvala by. Det var Korpagården (Rafnagården), Hansegården, Norragården, Krokagården, Hullingagården (Hallingagården) och Västergården. De gamla gårdsnamnen har för länge sedan försvunnit, gårdar har slagits samman eller splittrats och byn har förändrats.

I den första delen av Gungvala by beskrevs bl a Korpagården, som tillsammans med andra gårdar blev Gungvala gård och Riksdagsmannagården. Denna del handlar om Gungvalaryd, Norragården och Krokagården och personer som har bott och verkat i Gungvala by.

Mangårdsbyggnaden på Gungvalaryd.

Gungvalaryd

På Emnebodavägen ca 300 m från R 29 kantas vägen av en 640 meter lång allé bestående av 158 träd, i huvudsak ornäsbjörkar, som planterades i början av 1950-talet av Johan Abrahamson d ä. Där ligger på höger sida en gammal anrik gård. Egendomen Gungvalaryd härstammar från en sammanslagning av markareal från Hansegården, Västergården och Hullingagården. Dessutom har mark i Ryedal förvärvats under senare år.

I början av 1600-talet var Hansegården en frälsegård på 7/8 mantal. Men 1658 blev gården ett helt Bornholms vederlagshemman och förpantat från kronan av Ebbe Ulfeldt med Bengt Matsson som brukare. Gården levererade bokollon och ekpålar till Hammershus fästning på Bornholm.

Enligt jordrevningsprotokollet 1671 "utsåddes efter egen bekännelse 6 tunnor och höstades 13 lass hö. Skog och mark samt fiske i Bygölen,

Långagölen och Offragöl, fäladsfiske i Harasjö och Tåssagöl till ingen nytta och delar i skvaltkvarn, som kunde mala när flod var. Kunde föda 14 boskap, 4 hästar och 10 svin". Då fanns där två brukare, Anders Eriksson och Eskil Bengtsson. I ett gammalt dokument från 1691 kallades gården för Eskelagården. Eskil Bengtsson deltog utanför kyrkan i Asarum den 11 mars 1677 och skrev under Trohetsförsäkran till Karl XI.

Följande brukare finns upptagna i ägarlängden: 1710-1720 Jöns Jönsson. 1720-1730 Sven Nilsson, Bengt Jönsson och Esbjörn Svensson. 1730-1740 Jöns Nilsson och Bengt Jönsson och år 1750 bondänkan Karin och Germund Jonsson.

År 1755 brukades gården av Mats Wollemarsson, Jon Matsson och Germund Jonsson. Den sistnämnde var gift med Kerstin Pålsdotter och de blev anfäder till den släkt som fortfarande bor på Gungvalaryd. Den 12 maj 1747 ingick deras dotter Karin Germundsdotter äktenskap med Mats Wollemarsson, son till Wollemar Gunnarsson och Hillfrö Nilsdotter i Trolleboda (Ryedal). Karin avled 1787 och Mats Wollemarsson gick bort 1789. Vid boupp-teckningen 1790 deltog sönerna Pål Matsson, Nils Matsson och Jon Matsson, 20 år, och dottern Kerstin Matsdotter, 26 år.

Brukare blev nu Karins bror Jon Germundsson, Ola Persson samt Nils Mattson och Inga Olofsdotter. De sistnämnda hade en fosterdotter, Olivia Persdotter. Hon gifte sig 1800 med Mats Wollemarssons son, Jon Matsson, och i deras äktenskap föddes två söner och tre döttrar.

När Jon Matsson och Olivia Persdotter blev ägare till Hansegården blåste förändringens vindar över Sveriges landsbygd. Den nya lagen tvingade en del bönder att riva sina gårdar och flytta ut och bort från den gamla bykärnan. Århundradens trygghet och ett nedärvt behov av samhörighet försvann. I Gungvala påbörjades storskiftet 1796 men blev inte genomfört förrän under åren 1811-1813. Gården blev under denna tid utflyttad till den plats där egendomen Gungvalaryd ligger idag. Rester av en gammal byggnad finns kvar i den nuvarande mangårdsbyggnaden. Det första taklagret består av björknäver, därefter spån, tjärpapp och slutligen cementpannor. Vid en renovering upptäcktes gamla stänkmålningar i två fält direkt på de fyra tjocka väggarna.

Efter Olivias död 1810 gifte Jon Matsson om sig med Bertha Nilsdotter, dotter till Nils Persson på Västergården. I deras äktenskap föddes fyra döttrar och en son. Den äldsta dottern, Olivia Jonsdotter född 1812, ingick 1838 äktenskap med änkemannen Abraham Svensson i Hokadal. Han var född i Tararp och hade genom sitt tidigare giftermål blivit ägare till gästgivaregården i Hokadal. Abraham Svensson och Olivia fick fyra flickor. Deras dotter Signe Abrahamsdotter gifte sig med bonden Johan Jönsson från Hultagården i

Hästaryd och de fick tillsammans fyra barn. Sönerna Ivar och Ragnar blev ägare till två gårdar i Froarp, Abraham blev advokat i Karlshamn och dottern Valborg var gift med Wilhelm Lüscher i Munka-Ljungby.

Jon och Berthas dotter Karna Johnsdotter, född 1816, gifte sig med Sven Persson från Elmta och blev bosatt på Gungvala gård. De blev de första i den släkt, som är ägare till denna gård idag.

Vid enskiftet 1821 erhöll John (Jon) Matsson 7/32 mantal av nr 151 Hansgård och 9/64 mantal av nr 152 Västergården. Värdet av ägorna mot Trollebodavägen, vid Harasjövägen och vid Boabackavägen uppgick till 5776 Rds. Efter John Matssons död 1823 tog Bertha Nilsdotter under en lång följd av år hand om gårdens skötsel.

På 1840-talet övertogs egendomen av sonen John Johnsson. Han var gift två gånger. Den första hustrun hette Elna Johnsdotter och kom från Widtskövle. Efter hustruns död gifte han om sig med Ingjerd Jönsdotter, född i Fiskareby, Ronneby. I deras äktenskap föddes tio barn. Under Johns och Ingjerts tid utökades egendomen Gungvalaryd och det fanns många pigor och drängar anställda.

John Johnsson.

Ingjerd Jönsdotter.

En av döttrarna, Inga, var gift med Carl August Svensson i Torarp, allmänt känd som "Knallen". Sonen Nils Johan gifte sig med Bernhardina, född i Tostarp och dotter till Mattis Hansson på Duveryd.

John Johnsson var en synnerligen kraftfull och resolut bonde och kallades i dagligt tal för "Rya-Jon". Han var mycket dominerande och tillämpade ofta husagan.

I tjänstehjonsstadgan stod det nämligen att husbonde och matmoder hade laglig rätt att slå sitt tjänstehjon, blott de inte tilltygade det "så, att det varder därav lamt eller lytt". Lars Johan Hierta inlämnade flera motioner till riksdagen för att husagan skulle avskaffas. Två motioner avslogs. Vid den sista motionen 1858 var lagutskottet inte helt avvisande. Motiveringen var att tjänstehjonet betraktades i allmänhet som medlem av familjen och "Fadern

skall ha samma rätt att tillrättavisa hjonen som andra medlemmar av familjen". Man föreslog en medelväg; husagan avskaffades för tjänstehjon av mankön över 18 år och av kvinnkön över 16 år. Först 1920 förbjöds husagan helt. Skolagan avskaffades inte förrän 1958.

Myr-Olan och Ola-Hansa-Kallen hade i yngre dagar varit drängar på "Ryet", som Gungvalaryd kallades på den tiden. Vid ett tillfälle hade Ola och Kalle varit i Karlshamn med ett vedlass tillsammans med några andra drängar. Istället för att skynda sig tillbaka hem hade de börjat dricka brännvin. På hemvägen växte deras mod och de bestämde att någon av dem skulle vrida om näsan på husbonden. Man höll krigsråd och Kalle, som var modigast, men på samma gång den störste spjuvern, föreslog, att Ola, som var stor och stark, skulle köra in på gården först. Inför hans vildhet och resoluta uppträdande skulle husbonden säkert falla till föga. Ola gick in till husbonden med raska steg och de andra gömde sig utanför. Snart fick de höra skrik och bön om förskoning. Det var Ola som fick sina fiskar varma. När de andra förstod att affären var uppklarad körde de in på gården och slapp undan med en skopa ovelt. John Johnsson ansåg att Ola hade fått betala för de andras uppförande också.

Efter John Johnssons död 1886 övertogs gården av sonen Carl Julius. Han vigdes den 6 maj 1887 med Augusta Carlström, dotter till Gisel Magnus Carlström från Tostarp. De fick tillsammans tre flickor. Efter bara fem års äktenskap avled Carl Julius 1892. En av flickorna, Thyra, gifte sig med Ragnar Abrahamsson i Froarp. Augusta Carlström gifte sedan om sig med Johan Mattsson från Elmta den 11 nov 1894 och flyttade till hans gård i Bengts Hoka. Men redan innan årets slut var de tillbaka på Gungvalaryd. I deras äktenskap föddes tre söner och två döttrar. Markarealen utökades ytterligare med 3/32 mtl, som tillhört den ursprungliga Hulingagården. Augusta och Johan Mattson flyttade på äldre dagar till Asarum och byggde sig ett hus söder om Stenbacka gård på nuvarande Tegvägen.

År 1926 övertogs egendomen av sonen Henry Mattsson. Han var gift med Maria, dotter till Joel Nilsson i Tostarp. Henry Mattsson var mycket kommunalt engagerad. En stärkelsefabrik tillhörde gården och han var bl a ordförande i Gungvalaryds Stärkelsefabriksförening. Under hans tid avvecklades djurhållningen. Djur och inventarier auktionerades ut på vårvintern 1948 och Maria och Henry Mattsson flyttade sedan till Froarp.

Johan Abrahamson d ä köpte egendomen på hösten 1947 och tillträdde den 1 april 1948. Han var son till Hulda och Ivar Abrahamson på Froarpsgården. I sitt första äktenskap var han gift med Ulla Hygrell och de hade tillsammans två barn, Ann-Louise och Christer. Johan gifte 1954 om sig med Gun (Gunborg) Hertner och de fick sonen, Johan, 1956.

Johan d ä:s stora intresse var att sköta skogen på egendomen och då speciellt ekskog, samt att på många sätt försköna Gungvalaryd. Han anlätade den gamle målarmästaren och konstnären Oscar Wickström d ä från Vekerum 1949, 1956 - 1959 för att bl a utföra väggdekorationer och takmålningar i mangårdsbyggnaden. År 1957 - vid 72 års ålder - målade Oscar Wickström taket i matsalen vars figurscener skildrar de fyra årstiderna. Arbetet tog sex veckor i anspråk, en verklig kraftprestation.

Oscar Wickström d ä utför takmålningsarbeten i matsalen på Gungvalaryd.

Johan Abrahamsson d ä hade ytterligare ett stort intresse. Det var att samla på gamla föremål. I en av

byggnaderna, som tidigare varit hönsbushus, inrättade han ett gårdsmuseum med flera intressanta samlingar från olika tidsepoker.

Idag är det Johan Abrahamson d y och Ingrid Mattsson som bor på egendomen tillsammans med sina två barn, Anna och Carl, vilka är den nionde generationen i samma släkt på Gungvalaryd. Marken arrenderas av en kusin till Johan d y, Mats Abrahamson, son till Gullveig och Tord Abrahamson på Froarpsgården.

Norragården nr 149 (2)

Denna gård ligger vid nuvarande Mariebergsvägen och en gammal stenlagad väg intill vägen påminner om gamla tider. År 1658 var gården ett helt kronohemman och brukades av Truls Jönsson. År 1671 fanns det tre brukare, Ynner Åkesson, Mattias Matsson och Eskil Jönsson.

"Efter egen bekännelse utsåddes 6 tunnor och höstades 8 lass hö. Skog, mark och fiske som övriga grannar i byn. En skvaltkvarn kunde mala när det var högvatten. Gården kunde föda 10 boskap, 6 hästar, 8 får och 6 svin".

I början av 1700-talet bodde Nils Mickelsson och hustrun Kerstin på gården. De fick tillsammans tretton barn. Dottern Hillfrö gifte sig med Wollemar Gunnarsson i Trolleboda och Karin Hanna ingick äktenskap med Håkan Jönsson på Krokagården. År 1751 brukades gården av Per Simonsson och Michel Wollemarsson, son till Wollemar Gunnarsson i Trolleboda. Michel avled 1763 i hetsig feber 47 år gammal.

Vid storskiftets genomförande 1811-1813 fanns där tre brukare - Jon Nilsson, Bengt Jönsson och Per Bengtsson. De två förstnämndas gårdar blev kvar i bykärnan men Per Bengtsson flyttade ut sin gård.

Jon Nilsson kom från Mörrum och var gift med Hanna Mattisdotter från

Mjällby. De fick sju barn. Efter makens död hade Hanna ensam hand om gården i flera år. Efter hennes bortgång övertog sonen Mattis Johnsson och Johanna Persdotter gården. De flyttade till Mörrum 1873 och nästa innehavare blev Matti Eriksson och Petronella Svensdotter.

Mangårdsbyggnaden på Norragården 1945.

Under början av 1900-talet skiftade gården ägare

ett flertal gånger. År 1923 sålde Magnhild Lindgren gården till Viktor Wennerberg och Ester Johansson. De var ägare till 1943 då de överlät hemmanet till Albin Carlsson och Svea Ny. Wiktor och Ester fick i sitt äktenskap fem barn - Thoni, Ragnar, Ture, Lilly och Mai.

Viktor Wennerberg lät avstycka en tomt öster om Mariebergsvägen och byggde en villa i funkisstil, som nu ägs av Inga och Sven Holmberg.

Idag är det Eva Borgström och Torbjörn Österberg som är ägare till Norragården.

Gammal vidskepelse

Johan Svensson och Inga Persdotter var grannar med Norragården. År 1867 fick de sitt första barn, en pojke, som döptes till Carl Magnus. När Inga låg i sin säng med pojken bredvid sig i en klädkorg kom gamla Elna in och gav goda råd:

- Så fort du kommer upp, Inga, så ska du se till så du har stål på dig när du går ut, till dess du blir kyrktagen. Barnet får du inte ta ut under bar himmel förrän han har blivit döpt. Skulle du bli tvungen att ta ut honom så glöm inte att lägga stål i svepet tills han har blivit döpt. När du har tvättat barnet så slå inte ut tvättvattnet med detsamma, utan låt det svalna och släpp ett eldkol i vattnet, sedan kan du tömma ut det. För jag ska säga dig Inga, att det är så mycket oting till, som är farligt för barnsängskvinnor och odöpta barn, som man bör ta sig iakt för. För näcken har sitt stråk genom byn, när han går från den ena sjön till den andra och råkar sådana som du och ditt barn ut för ho-

nom, så kan ni få åkommor som blir svåra att bota! Min farbror har själv sett näcken. Det var så att min mor hon låg, liksom du i barnsäng, och barnet var inte döpt och mor var heller inte kyrktagen. Det var på sommaren, varmt och fint, så far satt vid ett öppet fönster och läste i en bok. Då kom farbror in på gården och frågade far om han fick låna en lövkniv, han hade förlagt sin, sa han.

- Jo, sa far, det hänger två stycken i vedboden, du kan ta vilken du vill, men kom in och prata lite!

- Nej, sa farbror, det gör jag inte idag..

Några dagar därefter träffade far sin bror och han frågade honom varför han inte gick in, när han hämtade kniven.

- Nej, sa farbror, det tordes jag inte, för näcken stod rätt över farstustenen. Han var stor som en häst, man hade kunnat gå under buken på honom och in i farstun. Han stod och väntade på att någon av dem som låg i sängen skulle komma ut. Vad du gör, så se till att din kvinna och barnet har stål på sig, om de skulle behöva gå ut, annars kan det gå illa för dem.

- Se du förstår, Inga, farbror var född juldagsmorgon, så han hade förmåga att kunna se mycket som ingen annan kan få se.

- Tack, ska ni ha för allt ni har underrättat mig, sa Inga, ni är alltid så snäll, och det är så roligt när ni kommer in till oss och pratar. Jag ska nog göra som ni säger, för det vet jag ju, att det finns mycket som vi människor varken ser eller hör, men som vi bör akta oss för.

- Ja, gör det, sa Elna, så går det säkert bra. Jag har hört det här från mina förfäder och de hade väl reda på sig!

Skogvaktare

I början av 1700-talet fanns det i Gungvala en skogvaktare vid namn Per Bengtsson. Han omkom vid en olycka i Gungvala vång 1722.

Skogvaktare Jonas Rydalin, född 1708, övertog en "nersutten" gård i Gungvala 1746. Han lade in om tillstånd för att bygga en ny loge med två golv, 16 alnar lång och 10 alnar bred. Jonas Rydalin var gift två gånger. Den första hustrun hette Helena Larsdotter Apelbom och i deras äktenskap föddes Rasmus, Sven, Kerstin, Gertrud och Fredrik. Efter hennes död 1751 gifte han om sig med Anna Christina Sjöholm, född 1721. De fick tillsammans barnen Olaus, Helena, Andreas och Kristina. År 1751 bodde Jonas Rydalin med sin familj på Krokagården, som då låg inne i bykärnan.

Krokagården nr 150 (3)

Denna gård var enligt den gamla jordeboken 1658 ett helt Bornholms vederlagshemman och förpantat av Ebbe Ulfeldt. Namnet härstammar från Peder

och Håkan Krog, som levde i början av 1600-talet. De var släkt med Mats Krog i Hålabäck.

År 1671 brukades och beboddes gården av Måns Håkansson Krok, Karl Svensson och Anders Svensson. "Efter egen bekännelse utsåddes 7 tunnor och höstades 13 lass hö. Kunde föda 14 boskap, 4 hästar och 10 svin". Anders Svensson deltog vid Asarums kyrka 1677 och skrev under trohetseden. År 1718 står Jöns Nilsson och Per Jakobsson som brukare och efter dem blev det Jöns Nilssons son, Håkan Jönsson, som tog över hemmanet.

Håkan Jönsson gifte sig 1721 med Hanna Karin Nilsson, dotter till Nils Mickelsson på Norragården. De fick tillsammans sju barn. Karin hade ett svårt sätt och råkade ofta i bråk med sina grannar. Vid ett tillfälle kom hon i gräl med Jonas Rydalins hustru Helena. Vittnet Sven Gunga berättade vid tinget att han och Sven Andersson hade stått på gården och tittat på en häst, då en ox föll i en pöl. Kvinnorna kom i gräl om oxen i pölen. Karin hade kallat Helena för "karlskrona-månglerska" och "pinkaretäva" och flera andra okvädingsord.

Den äldste sonen Jöns Håkansson var tjugotvå år och hade ett ovanligt gott öga till det täcka könet och föräldrarna bevakade honom noga. Vid ett tillfälle blev modern Karin anklagad för hugg och slag och skällsord av Kerstin Germundsdotter och hennes dotter Elna Hansdotter, som var piga på Krokagården. Elna berättade vid tinget att då hon åkte på en vagn hemåt från Karlshamn tillsammans med Jöns Håkansson, hade Karin slagit Elna med en enestake och beskyllt henne för att försöka lägga beslag på sonen.

I en stuga vid Holländarevägen på Krokagårdens mark bodde båtsmansänkan Bengta Grå och hennes fem barn. Jöns Håkansson brukade hålla till hos henne. Vid ett tillfälle hade Karin Nilsson sprungit efter Bengta Grå genom hela byn för att slå henne. En dag låg båtsman Sven Gunga och täckte tak på en stuga. Då fick han se Karin Nilsson ta en väv, som Bengta hade lagt ut på tork, och kasta den i ån. Håkan och Karin ville ha bort Bengta och barnen, men i tinget fastslogs att de fick bo kvar i stugan.

I slutet av 1700-talet ägdes Krokagården av Paul Mattson och Matts Albrechtsson. De var gifta med två systrar, Kristina och Helena, och döttrar till skogvaktare Jonas Rydalin.

Krokagården på 3/16 mantal flyttades ut vid storskiftet till sin nuvarande plats vid Getaled vid nuvarande Torarpsvägen på gränsen till Torarp och Jutavångarna. På 1820-talet övertogs gården av Paul Mattsons barn Jonas och Kjerstin. Jonas Paulssons hustru hette Marna Olsdotter och Kjerstin var gift med Nils Nilsson. De sistnämnda hade en son, Nils Nilsson d y, som sedan blev gårdens ägare.

I mitten av 1800-talet ägdes gården av bonden Ola Jonasson. Hans första

hustru hette Johanna Svendsdotter. Hon avled 1857. Den andra hustruns namn var Sissa Isaksdotter. Efter hennes död gifte Ola Jonasson om sig för tredje gången med Kersti Håkansdotter. Den 17 sept 1874 omkom Ola Jonasson, då han blev överkörd av tåget på Hovmansbygds järnvägsstation. Sonen Johan var då endast 21 år gammal. Efter ett par år sålde Johan Olsson gården och flyttade till Siretorp, där han försörjde sig

Mangårdsbyggnaden på Krokagården 1945.

som handelsman. 1880 reste han över till USA och sin äldre bror Mathis, som bodde i Minnesota. Där gifte han sig med Olivia Christoffersson, sjömansdotter från Siretorp, och ändrade efternamnet till - Gullander.

1879 inköptes Krokagården av Johan Persson och Ingrid Olasdotter från Hällaryd. Johan Persson blev änkemän och gifte om sig med Nanny Olsson. Hon hade en dotter, Hanna, som ingick äktenskap med Rickard Bergqvist. Johan Perssons systerdotter Ester Håkansson och hennes man Ernst Jönsson tog hand om gården. Nanny och Johan Persson lät bygga ett nytt hus 1927 på Trehörnan invid stationen, dit även dottern Hanna Bergqvist så småningom flyttade. Det ägs numera av Maria och Björn Nohlin.

Idag är det Ingela och Håkan Christensson som är ägare till Krokagården.

Det finns fortfarande mycket mer att skriva om Gungvala by. På grund av utrymmesbrist så kommer det en tredje del i Asarumsdalen 2006.

Källor: Johan Abrahamson, Gungvalaryd
Kerstin Abrahamsson, Karlshamn
Asarum en blekingesocken 1965, Manfred Magnusson
Asarums Församlingsböcker
Bengt Bremberg och Karl-Göran Hedsten, Karlshamns kommunarkiv
Blekinge härads domböcker
Blekinge Lantmäteri, Karlskrona
Per Frödholm, Blekingearkivet
Leif Gustafsson, Mörrum
Vanja Jonasson, Bräkne-Hoby
Ingegerd Karlsson, Asarum
Landsarkivet i Lund
Elisabeth Pålsson, Halmstad
Thord Åkesson, Blekinge Tingsrätt, Karlshamn